

Golfbane i kombinasjon med husdyrbeite

av

Morten Eirik Engelsjord
Dr. scient, Planteforsk

1. Innledning

I jordbruket benyttes beite som en naturlig del av fôrplanen til ulike husdyr. Både mjølkekyr, ungdyr, og ikke minst sauer er avhengig av gode sommerbeiter og god sommerfôring. Et ungt og friskt beite gir normalt et høgt opptak av gras, noe som betyr et rikelig inntak av både energi, protein og mineraler. Mens kyr de fleste steder blir sluppet på innmarksbeite, går sauen for det meste i utmarka i beitesesongen (fjellbeite og skogsbeite). Vår og høst benyttes imidlertid innmarka til sauebeite.

Golfbane i kombinasjon med husdyrbeite er ingen ny problemstilling. Faktisk er den veldig gammel. Beiting av hele golfbanearealet var nemlig helt vanlig langs den skotske kyst for mer enn 200 år siden. På den måten fungerte sauen både som "grasklipper med oppsamler", "gjødselleverandør" og "gjødselspreder". Når dyrene skulle hvile, fikk de ly mot vinden ved å grave seg ned i terrenget (opprinnelsen til dagens bunkere). Etter hvert som golfsporten ble mer og mer populær, og kravene til kortere klippehøgde og bedre greenkvalitet økte, ble sauen erstattet med mekaniserte kjøretøyer som kunne klippe graset ned til 4-5 millimeter høgde. Kunstig framstilt mineralgjødsel erstattet naturgjødsla fra dyrene, noe som bidro til jammere grasvekst og økt kvalitet på greenene (og at man slapp å rake vekk/fjerne husdyrskit fra greenene før man puttet).

På tross av denne utviklingen innenfor golfsporten, finner vi fortsatt flere eksempler på baner hvor kombinasjonen golf-beite eksisterer (jf. Skottland, Wales og Canada). I motsetning til for 200 år siden, beskyttes greenene i dag mot beitende sau ved bruk av et gjerde, - for øvrig kan de bevege seg fritt der de måtte ønske det. Noen baner tillater heller ikke sauer på fairwayene, og ser på sauen som svært nyttig kun for rough-områdene.

På Hvam videregående skole har man planer om å bruke store deler av det tiltenkte golfbanearealet til beiteområde for husdyr (totalt ca. 600 dekar fordelt på rough og fairway). Nedenfor har jeg pekt på ulike forhold som må hensyntas når beitende dyr skal være en del av golfbanen og golfopplevelsen knyttet til spill på et slikt anlegg (kap. 2). Forslag til momenter når det gjelder anlegging, etablering og driftsopplegg for en golfbane som skal brukes til beite, er kommentert i kap. 3.

2. Beitedyras krav

Det kan ikke uten videre plasseres ut beitedyr på en golfbane, og aller minst la de få gå helt fritt uten at det gjennomføres spesielle forholdsregler. Beitedyra setter visse krav, og dette må det tas hensyn til både ved anlegging og vedlikehold av banen. Ulike dyregrupper har videre ulikt næringsbehov, og de har samtidig ulik beitestrategi.

2.1 Småfe

Sauen beiter nærmere bakken enn for eksempel storfe, og foretrekker en grashøgde på ca. 6-8 cm. Denne korte stubbingen gjør den selektiv i plantevalget. Det betyr at sauen for en stor del velger seg planter med høgt næringsinnhold, og dermed har lettere for å vrake grasarter som rødsvingel (*Festuca rubra* L.). Sauen velger også breiblada grasarter som rapp (*Poa* spp.) og kvein (*Agrostis* spp.) framfor trådsmale blad som svingel (*Festuca* spp.), og den foretrekker blad framfor stengler. Sauen beiter særlig gras og urter, men kan også spise lauv av trær og busker. Den er derfor best egnet til beiting av rough-områder som er tilsådd og etablert med gras.

Det er viktig å unngå ensidig beiting. Siden faren for angrep av snyltere (rundorm, bendelorm etc.) øker hos sau som beiter for lenge på ett og samme areal, vil beiting med f. eks. storfe være ønskelig en gang i blant. Av spesielle forhold som sauen ellers vil kreve på beitearealet, kan nevnes 1) saltstein, 2) frisk vann og 3) muligheter for å søke ly mot vær og vind. Saltstein (slikkestein) må utplasseres på strategiske steder i rough-områdene, og helst slik at de er mest mulig skjermet for "slicer" og "hooker". Av hygieniske grunner, bør saltsteinene plasseres opp fra bakken, og da gjerne i spesielle automater. Dyrene må videre ha mulighet til friskt og reint drikkevann i hele beiteperioden, samt at det sørges for at dyra kan søke ly mot vær og vind (jf. opprigging av enkle skur på strategisk fornuftige plasser).

En må være klar over at når det samme arealet beites år etter år, blir graset etter hvert mindre smakelig. Det henger blant annet sammen med at dyra ikke liker å spise gras hvor det har "falt husdyrgjødsel". Tidvis ulikt beitepress på de ulike arealene vil naturlig finne sted, ved at f. eks. sørvendte områder av golfbanen blir beitet først og mest intenst om våren.

På grunn av beitets sammensetning (som også vil måtte tilpasses golfspillet i størst mulig grad), vil voksne søyer med lam normalt ikke ha et variert og godt nok

”matfat” (f. eks. vil næringsinnholdet i gras på fairwayene bli alt for dårlig for produksjonsdyr). For dårlig beitekvalitet kan føre til at morsauene mjølker mindre, og lamma vil dermed vokse seinere enn det de er gode for. Det er derfor mest aktuelt å benytte fôrgras i rough’n for å bedre beitekvaliteten på området, eller eventuelt bruke golfbanen som beite for f. eks. kopplam. Fordi vi her snakker om ”morlause” individer, er det imidlertid viktig at disse lamma har fri tilgang på sur mjølkeerstatning, og ”lammemor” må derfor installeres på et egnet sted.

Sauen beiter mest aktivt om morgenen og om kvelden før solnedgang, mens den normalt hviler (og drøvtygger) mellom beitetidspunktene. Dette kommer ”i konflikt” med golfaktiviteten (som vil stresse sauene når den hviler) og vedlikeholdsarbeidet på banen (som stresser sauene når den beiter om morgenen), noe som vil kunne påvirke sauens oppførsel i startfasen. Likefullt, sauene vil tilpasse seg forholdene relativt raskt, og de blir fort tamme ved å oppholde seg sammen med folk.

Sauen er også et flokkdyr, noe som betyr at de for en stor del vil vandre sammen i større grupper. Et visst antall dyr må derfor slippes for at det ”sosiale fellesskapet” skal utvikles/opprettholdes. Få individer gir økt sjanseløst for mistriivsel hos den enkelte sau.

Geita er et flokkdyr som holder seg (som sauene) godt samlet under beiting. Når geitene går ute hele døgnet, så beiter de vanligvis om morgenen og om kvelden, og hviler midt på dagen (som sauene). Geitene skiller seg seg imidlertid fra sauene ved at de beiter mer lauv og skudd av ulike tre og busker. De gnager også bark av både bartrær og lauvtrær, og kan derfor gjøre stor skade på produktiv skog. Der golfbanen (deler av den) ligger i tettvokst skogsterreng, vil utplassering av geiter bidra til å holde busk- og krattvegetasjonen nede. Gras utgjør også en viktig gruppe av beiteplanter for geita, men den beiter ikke like snaut som sauene. Det synes å være mest aktuelt med utplassering av geitekillinger, og disse må ha tilgang på frisk vann og et lite ”krypinn”.

2.2 Storfe

Mens beiting med småfe ikke medfører spesielle problemer med avføring, vil beiting med storfe på rough-områder og fairwayer derimot gi store ”gjødselruker”. Dersom en ball treffer midt i en slik ruke, eller nært inntil, vil det kunne by på spillemessige utfordringer. Å slå til ballen er både vanskelig og ikke spesielt tiltalende, ei heller er det særlig innbydende å skulle plukke opp ballen fra en slik ruke (fri drop). I et område som beites av storfe, må man derfor fjerne disse rukene med jamne mellomrom. Det er en arbeidskrevende operasjon. Kreves det korte og jamne klippehøgder på fairway (1,5-2,5 mm), vil slike ruker vanskeliggjøre klippevedlikeholdet.

Beiting med storfe (og hest) kan best la seg gjennomføre i inngjerdet roughområde eller på dyrka mark nært inntil golfbanen, hvor out-of-bounce markeringer benyttes. I motsetning til sauene, foretrekker nemlig storfeet gras av en viss høgde (opp til 10-15 cm). Videre kreves det gjerne en helt annen standard på gjerdet dersom man skal

holde storfe. Mens man klarer seg med et mobilt strømgjerde til sau, vil netting festet til solide gjerdestolper, være nødvendig der hvor storfe skal ferdes. Hesten, derimot, klarer seg med en enklere type plastgjerde (jf. Borre Golfbane).

Det vil være aller mest aktuelt å slippe kjøttfe (Hereford, Aberdeen Angus etc.) på disse beiteområdene, både fordi tradisjonelle mjølkekyr må maskinmelkes innendørs to ganger om dagen, og fordi beitet kan bli i dårligste laget for slike produksjonsdyr. På grunn av beitets kvalitet, bør det i sistnevnte tilfelle legges opp til at dyrene kan føres med surfør (f. eks rundballer) i tillegg. Det gjøres ved at mobile føringssteder/-automater plasseres ut. Når kjøttfe beiter fritt på større arealer, tar de svært gjerne det graset der det har vært benyttet lite nitrogen gjødsel. Kjøttfe beiter for øvrig mindre selektivt enn både sau og geit.

I Europa har hjort vært holdt i innhegning som mer eller mindre tamme husdyr i over 1000 år, og det finnes lang tradisjon for å holde hjort som halvtamme parkdyr. Hjorten beiter på et stort antall plantearter, og den har moderate krav til næringens kvalitet. Den lever godt i tette grupperinger, og er den av de ville hjorteviltartene som har de biologiske forutsetninger som gjør den egnet til oppdrett i innhegning.

For å holde hjort som beitedyr, bør det være et varierende landskap med åpne arealer og skogteiger hvor dyra kan finne skjul og søke ly. Dyra har behov for friskt vann, og områder hvor de kan lage sølegroper. Det må videre være muligheter for føring med grovfør, og egne føringsplasser må planlegges. Som tilfellet er med storfe, mener jeg hjorten ikke kan slippes fritt over hele golfbanearealet på Hvam. For å få lågest mulig gjerdeknud, bør en dermed søke etter en kvadratisk utforming av innhegningen. Det vil være vanskelig å få gjennomført på de ulike rough-områdene. Hjorteinnhegningen setter videre store krav til gjerdets høyde (ca. 2 m) og kvalitet (trykkimpregnerte stolper og rustbeskyttet netting). Til syvende og sist er det arealets størrelse som avgjør hvor mange hjort som kan beite. Og hjorten er et arealkrevende beitedyr.

3. Anlegging og etablering

3.1 Valg av areal

Det vil etter min mening ikke være mulig å oppnå ønsket greenkvalitet/puttekvalitet dersom dyr slippes fritt på hele golfbanearealet. Jo større og tyngre dyrene er, jo større fare for "fotavtrykk", og jo mer redusert vil puttekvaliteten bli. På de andre arealene er det praktisk mulig å ha dyr gående, sjøl om det vil være vanskelig for dyrene å få tak i maten på så vel tee-steder som fairwayer (på grunn av kravet til klippehøgder på 12-20 mm). Det betyr at det bare er roughområdene som vil fungere som skikkelig beite for husdyr, siden akseptabel grashøgde her vil ligge på 7 cm eller høyere). I rough'n vil også dyrene kunne skjermes i større grad mot golfballer, noe som er viktig for dyrenes sikkerhet og trivsel.

Til forskjell fra kystområdene i Skottland eller Canada, vil man på indre strøk av Østlandet (Hvam) kunne få lite nedbør i store deler av beitesesongen. Beitets frodighet og gjenvekst vil dermed være en helt annen (dårligere) enn den man opplever i de mer kystnære områder. Stripebeiting eller rotasjonsbeiting av mindre golfområder av gangen vil gi muligheter for en mer kontinuerlig gjenvekst av rough'n. Vårbeiting av tørkeutsatt rough bør unngås. En bør også vurdere muligheten av kortere rotasjonssykluser tidlig på våren og senhøstes når grasveksten stedvis er redusert på grunn av låge temperaturer. Det er viktig at sauene har nok å spise til en hver tid. Dekkes ikke næringsbehovet alt fra første dag, vil morsauene sin evne til å produsere mjølk stoppe opp, og dermed lammene sin tilvekst, noe som igjen betyr dårligere lammevekter på høsten.

Dersom rotasjonsbeiting blir aktualisert, og man trenger å flytte dyr fra et beiteområde til et annet innenfor golfbanearealet i deler av sesongen, er sauene normalt det enkleste dyr i verden å skulle jage.

3.2 Valg av beitedyr

For å oppnå best mulig banekvalitet på alle deler av banen, rangerer jeg valget av beitedyr på følgende måte:

Beitedyr	Merknad	Prioritering
Sau	Kan gå overalt, kun et gjerde rundt greenene.	1
Sau + Kjøttfe	Kjøttfe bare i rough'n og på dyrka mark inntil golfbanen. Kjøttfeet må gjerdes inn.	2
Sau + Geit	Geita kan benyttes i skogsterreng, krever inngjerding.	3
Kjøttfe	Bare i rough'n. Må gjerdes inn.	4
Hest	Bare i rough'n. Må gjerdes inn.	5

Rough'n kan være et utmerket beite for hjort, men jeg anser dette alternativet som lite aktuelt.

Sambeiting av sau og kjøttfe er en metode som gir god utnyttning av rough-beitet. De ulike dyreslaga velger stort sett de samme planteartene, men de tar dem på ulikt utviklingsstadium. Sauene tar de yngste blada, mens kjøttfe vil ta både blad og stengel. Det kan medføre større muligheter for ny skuddannelse (busking) av plantene. Smittepresset fra ulike snyltere blir også mindre. Ulempen er at det vil kreve gjerdehold.

I valget av saueraser, vil f. eks. 'spælsauen' beite mye i flokk, mens 'norsk pelssau' streifer mer vidt omkring på beitearealet.

3.3 Valg av beitefrø

Mens man til de kortklippede golfarealene benytter grastyper/-sorter som er tilpasset korte klippehøgder (f. eks. rødsvingel siden vanningsanlegg ikke skal installeres på banen), og som er tettvokste, kan man i rough'én benytte fôrgrastyper. Disse har gjerne god smakelighet, og de gir større avlinger som vil være ønskelig dersom området også skal høstes maskinelt en gang i året. Siden sauene velger rapp og kvein framfor svingel, må rough'én tilsåes med ei frøblanding bestående av førstnevnte for at beitekvaliteten skal oppnås. Men fordi det også kan være ønske om å bruke de samme områdene som underlag for fôrproduksjon (sùrfør/rundballer), vil det være nødvendig med innslag av timotei (*Phleum pratense* L.), engsvingel (*Festuca pratensis* Huds.) og kløver (*Trifolium* spp.) i beite/sùrførblandingen. Sistnevnte er lite ønskelig fra et spillemessig synspunkt (vanskeliggjør leting etter ball), men helt nødvendig i et beite. Kløveren fikserer nitrogen fra lufta, og er dermed en viktig nitrogenkilde for et beite som i liten grad skal tilføres gjødsel annet enn det som spres "naturlig" med beitedyra. Sammenlignet med andre husdyr, blir det svært lite husdyrgjødsel fra sauene.

Ved tilsåing av rough/beite, anbefales det å bruke ei blanding bestående av 35 % timotei, 25 % engrapp, 20 % engsvingel, 10 % rødsvingel, 5 % engkvein og 5 % kvitkløver/rødkløver. Såmengden bør ligge på 4-5 kg per dekar.

3.4 Tekniske installasjoner

Greenområdet (inkl. forgreener og evt. greenbunkere av sand) må beskyttes mot sauene ved hjelp av et strømgjerde. For de fleste golfere vil det ikke by på større problemer å "skræve over" denne hindringen for å komme ut på greenen, men det betyr ikke at det ikke skal finnes en alternativ løsning for de av oss som ikke lenger er like spretne og lette på foten. Det må derfor lages spesielle områder (ved hver green) slik at golferne kan "gå ut på greenen og putte ferdig". En enkel grind kan være den beste løsningen i så måte.

Den mest lettvinde og billigste løsningen for å holde sauene unna greenoverflaten, vil som sagt være å bruke et strømgjerde. Jeg ser likevel at mer permanente løsninger kan benyttes rundt enkelte greener, først og fremst av mer estetiske grunner. For eksempel kan bruk av skigarder være aktuelt for de greenene som ligger nærmest klubbhuset/startområdet/puttinggreenen.

Uansett valg av beitedyr, må saltsteiner og drikkeautomater plasser på strategiske steder, - gjerne i nærheten av greenområdene. Stillestående dammer er ikke akseptabelt drikkevann.

3.5 Annet

Det er viktig å opplyse om at golfere ikke bør mate/føre sauene, - da vil de kunne risikere selskap resten av golfunden. Begrepet "firer-flight" får med andre ord en ny

mening. Det er videre en sjølfølge at det er forbud mot å ha med seg hunder på golfbaner hvor beitedyr og spesielt sau ferdes i nærheten. Sjøl om det etter viltloven er båndtvang i perioden 1. april til 20. august, vil det være vanskelig å hindre at hunder kommer seg løs fra eierne/golferne og dermed forårsaker tragedier der sau blir skadd eller i verste fall drept.

4. Litteratur

Geitboka, 1987. Landbruksforlaget, Oslo, 1987; 221 s

Heje, K. K., Håndbok for jordbruket, 105. årgang. Landbruksforlaget 1997, 224 s

Mayne, C. S, I. A. Wright & G. E. J. Fisher, 2000. Grassland Management under Grazing and Animal Response. In: Hopkins, A., 3rd ed. (2000); Grass – Its Production and Utilization; 247-291

Repstad, K. & H. Romarheim, 1996. Økonomiske analyser av hjorteviltoppdrett. Notat 23, NILF; 100 s

Saueboka, 1998. Landbruksforlaget, Oslo, 2. utg. 1998; 382 s